

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ МОНІТОРИНГУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА БОЛГАРІЇ

INNOVATIVE APPROACHES TO THE PROCESS OF MONITORING THE QUALITY OF EDUCATION IN UKRAINE AND BULGARIA

Стаття присвячена одній з актуальних проблем освітнього моніторингу. Її проводять з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти, встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності заявленим цілям, оцінювання ступеня і причин відхилень від цілей. У статті визначено складові моніторингу якості освіти, його цілі та шляхи реалізації в Україні та Болгарії. Одним із факторів високого розвитку кожної країни є якість освіти, яку можна визначити як співвідношення мети та результату освітньої діяльності. За попередні роки система шкільної освіти в Україні зазнала значних змін: відійшла від традиційної уніфікації та диференціації освітньої мережі. Були створені навчальні заклади нового типу, такі як гімназії, ліцеї, коледжі. Моніторинг дає змогу забезпечити опосередкований та безпосередній вплив на якість освіти. В даний час існують деякі протиріччя між теоретичними розробками моніторингу якості освіти та недостатньою реалізацією його впровадження в освітній процес і реальними потребами загальноосвітніх закладів в ефективній організації такого моніторингу, оскільки в Україні запровадження сучасних підходів до моніторингу поки що нова практика.

У Болгарії після вступу до ЄС започаткували перевірку якості освітніх послуг шляхом моніторингу, який здійснює поліцентрична інспекція. Поліцентрична інспекція шкільних мереж є інноваційним підходом до процесу моніторингу та оцінки якості шкільної освіти. Цей досвід буде корисним для вдосконалення української системи забезпечення якості освіти.

Метою нашої статті є порівняльний аналіз поняття «моніторинг» в освітній практиці України та Болгарії. Виходячи з поставленої мети, завданням нашого дослідження є огляд інноваційних підходів до процесу моніторингу в українській та болгарській освітній практиці.

Ключові слова: інноваційний підхід, компетентність, освітній моніторинг, поліцентрична інспекція, якість освіти.

The article is devoted to one of the actual problems of educational monitoring. It is carried out with the aim of identifying and tracking trends in the development of the quality of education, establishing the compliance of the actual results of educational activities with the stated goals, assessing the degree and reasons for deviations from the goals. The article defines the components of monitoring the quality of education, its goals and ways of implementation in Ukraine and Bulgaria. One of the factors of the high development of each country is the quality of education, which can be defined as the ratio of the goal and the result of educational activity. Over the past years, the system of school education in Ukraine has undergone significant changes: it has moved away from the traditional unification and differentiation of the educational network. Educational institutions of a new type, such as gymnasiums, lyceums, colleges were created. Monitoring makes it possible to ensure indirect and direct influence on the quality of education. Currently, there are some contradictions between the theoretical developments of monitoring the quality of education and the insufficient implementation of its implementation in the educational process and the real needs of general education institutions in the effective organization of such monitoring, since the introduction of modern approaches to monitoring is still a new practice in Ukraine.

In Bulgaria, after joining the European Union, quality control of educational services was started through monitoring carried out by polycentric inspection. The polycentric inspection of school networks is an innovative approach to the process of monitoring and evaluating the quality of school education. This experience will be useful for improving the Ukrainian system of ensuring the quality of education.

The purpose of our article is a comparative analysis of the concept of "monitoring" in the educational practice of Ukraine and Bulgaria. Based on the set goal, the task of our research is to review innovative approaches to the process of monitoring in Ukrainian and Bulgarian educational practice.

Key words: innovative approach, competence, educational monitoring, polycentric inspection, quality of education.

УДК [[37:001.895]:005.584.1](477+497.2)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.1.38>

Бушко Г.О.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри слов'янської філології
імені професора Іларіона Свенціцького
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Шаргун Т.О.,

докт. пед. наук, професор,
завідувач кафедри економічної
та гуманітарної підготовки фахівців
залізничного транспорту
Львівського інституту Українського
державного університету науки
і технологій

Жукова А.Р.,

аспірантка кафедри загальної
педагогіки та педагогіки вищої школи
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Актуальність проблеми моніторингу якості освіти підтверджена низкою міжнародних та вітчизняних документів, прийнятих в рамках Болонського процесу.

Підвищення якості освіти зумовлене соціокультурними змінами в сучасному суспільстві, де одним з основних завдань є досягнення такого рівня, який би задовольнив потреби населення та дозволив би підняти на новий етап розвиток культури, економіки та якості життя в Україні. В даний час існують деякі протиріччя між теоретичними розробками моніторингу якості освіти та недостатньою реалізацією його впровадження

в освітній процес та реальними потребами загальноосвітніх закладів в ефективній організації такого моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми моніторингу якості освіти, який пов'язаний з процесами педагогічного управління й розроблення певних технологій щодо покращення якості освіти, присвячені праці О. Авраменка, В. Андрущенка, М. Бойко, Л. Гриневиц, Г. Єльнікової, В. Зінченко, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Ляшенка, О. Сидоренка, Л. Сігаєвої та інших. Проте, в сучасній українській науці недостатньо розроблені механізми

освітнього моніторингу та процеси його використання.

Метою нашої статті є порівняльний аналіз поняття «моніторинг» в освітній практиці України та Болгарії.

Виходячи з поставленої мети, завданням нашого дослідження є огляд інноваційних підходів до процесу моніторингу в українській та болгарській освітній практиці.

Постановка проблеми. Одним із факторів швидкого розвитку держави є якісна освіта, яку можна визначити як співвідношення мети та результату освітньої діяльності. За попередні роки в системі шкільної освіти в Україні відбулися помітні зміни: відхід від традиційної уніфікованості, диференціація освітньої мережі, створення нових типів навчальних закладів: гімназії, ліцеї, коледжі.

За визначенням науковців «Якість освіти – це сукупність властивостей системи освітньої галузі, що відповідає сучасним вимогам педагогічної теорії та практики й спроможна задовольнити освітні потреби особистості, суспільства, держави. Підвищення якості освіти потребує її постійного дослідження, налагодження системи моніторингу освіти, головною метою якого є збирання, обробка, зберігання та поширення інформації про освітню систему або її окремі елементи» [1, с. 290].

Масштабне реформування освіти в Україні стало можливим завдяки прийняттю Закону України «Про освіту». Він визначив метою освіти всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Реформа здійснюється за чотирма напрямками: реформування середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, вищої освіти та створення нової системи управління і фінансування науки. За кожним із них здійснюються заходи, спрямовані на досягнення спільної мети: перетворити українську освіту на інноваційне середовище, в якому учні й студенти набуватимуть ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності [2, с. 4].

У відповідності з цим, педагог має бути добре підготовленим для створення такого освітнього середовища, в якому відбуватиметься навчання, із врахуванням можливостей учнів та студентів. Дати відповідь на питання про ефективність певної

технології навчання, результативності викладання педагога допоможе освітній моніторинг.

Освітній моніторинг – це супроводжуюче відстеження й поточна регуляція будь-якого процесу в освіті. Це система, яка складається з показників, об'єднаних у стандарт, і постійного спостереження по цих показниках (стандартах) за станом та динамікою керованого об'єкта з метою його оперативної діагностики [4, с. 36].

Його проводять з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти, встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності заявленим цілям, оцінювання ступеня і причин відхилень від цілей.

Моніторинг забезпечує опосередкований та безпосередній вплив на якість освіти. Опосередкований вплив пов'язаний з тим, що моніторинг забезпечує управління інформацією, необхідною для прийняття рішень, а безпосередній вплив здійснюють вже ці рішення. Безпосередній вплив забезпечують самі процедури моніторингу [3, с. 95]. В Україні запровадження сучасних підходів до моніторингу поки що нова практика.

Моніторинг освітнього процесу повинен включати декілька етапів, а саме:

- підготовчий етап (вивчення шкільної документації по організації освітнього процесу, визначення рівня готовності педагогічних працівників до проведення моніторингу);
- діагностичний етап (перевірка методичного забезпечення у педагогів, проходження тестів та виконання інших завдань; обговорення результатів дослідження);
- заключний етап (підведення підсумків роботи, підготовка рекомендацій наглядовою комісією методичної та освітньої діяльності педагогічних працівників).

Ефективність освітнього моніторингу досягається при дотриманні ряду умов:

- готовність і підготовленість педагогічних працівників до його проведення;
- методичне забезпечення реалізації моніторингу освітнього процесу;
- сформованість позитивного ставлення учнів до участі в моніторингу;
- своєчасна інформованість учасників педагогічного моніторингу про його результати.

Отже, моніторинг здійснюється задля забезпечення досягнення результатів.

Крім того, як влучно зауважила українська дослідниця В. Зінченко, що у науковій літературі й донині окремими дослідниками поняття «освітній моніторинг» та «педагогічний моніторинг» вживаються як синоніми. Це не дає можливості чітко визначити теоретичні основи моніторингу управління якістю навчального процесу ВНЗ, що ускладнює створення відповідних моделей та гальмує реалізацію їх на практиці. Значна кількість

науковців відносять управлінський моніторинг до педагогічного, виходячи з того, що у педагогічному процесі викладачем здійснюється управління навчально-пізнавальної діяльністю учня (студента), його виховання та управління власною педагогічною діяльністю... Освітній моніторинг можна розглядати, з одного боку, як метод наукового дослідження різних параметрів та характеристик об'єктів та суб'єктів навчання й виховання з метою ефективності управління, з іншого, – як спосіб накопичення результатів досліджень, що дозволяє порівнювати їх, аналізувати та будувати прогноз розвитку окремого суб'єкта, навчального процесу, його елементів та педагогічної системи в цілому [5, с. 135, 138].

В Європі існують міжнародні організації з контролю у сфері освіти. Це, наприклад, Association of national and regional inspectorates of education in Europe (SICI) – Асоціація національних та регіональних інспекторатів освіти в Європі, а також Європейський фонд управління якістю освіти, який об'єднує більше 600 організацій, зокрема й великих міжнародних, дослідницькі інститути відомих європейських університетів. У них розробляють нові методи перевірки, які відповідають більш децентралізованій системі управління освітою.

Документом Європейської комісії «Школи для XXI століття» (Schools for the 21-st century, 2007) підтверджується визначальна роль шкільної освіти для підготовки молоді до життя у сучасному світі. «Школа – це місце, де більшість європейців проводять щонайменше дев'ять або десять років свого життя; тут вони отримують знання, набувають вмінь та компетентностей, а також засвоюють базові норми, ставлення й цінності, з якими живуть упродовж усього життя; розкривають свої таланти та потенціал для особистісного розвитку та благополуччя суспільства», зазначається у документі [8, р. 3].

Рекомендація Європейського Парламенту та Європейської Ради «Про європейське співробітництво у галузі якісного оцінювання шкільної освіти» (European Cooperation in Quality Evaluation in School Education, 2001) закріпила ініціативи Брюсселя, скеровані на розбудову державами-членами систем моніторингу якості освіти шляхом запровадження таких інноваційних інструментів, як зовнішнє оцінювання навчальних досягнень учнів [9, р. 1.60/51–1.60/53].

У Болгарії після вступу до ЄС започаткували перевірку якості освітніх послуг шляхом моніторингу, який здійснює відповідна інспекція, а саме поліцентрична інспекція, реалізована в рамках проєкту «Поліцентрична інспекція мережі шкіл», що фінансується в рамках ключової діяльності «Стратегічні партнерства» європейської програми Erasmus+. Даний проєкт був дослідницьким і реалізувався у партнерстві з експертами

з Англії, Нідерландів, Ірландії [7, с. 91]. Поліцентрична інспекція шкільних мереж є інноваційним підходом до процесу моніторингу та оцінки якості шкільної освіти. Досвід Болгарії у застосуванні цієї моделі дозволяє переосмислити поточну практику перевірки та оцінювання діяльності шкіл. Інспекція має сприяти дотриманню законів і правил, зокрема фінансових положень, що є найбільш важливим для якості освіти та використання фінансових ресурсів.

Поліцентрична інспекція шкільних мереж – це інноваційний підхід до конкретного процесу оцінювання якості школи. Поліцентричний підхід може бути реалізований у різних формах у різних соціальних та регуляторних умовах. Досвід Болгарії у застосуванні даної моделі дає можливість переглядати існуючі процедури та практики шкільної перевірки та оцінювання, а також впроваджувати більш сучасні перевірки, що відповідають сучасним умовам та потребам освіти.

Враховуючи необхідність нових форм та методів обстеження, які б відображали поліцентричний характер системи освіти та сприяли розвитку та вдосконаленню освітніх мереж у 2014 році було розпочато даний проєкт. Його основна мета полягала у випробуванні нової інноваційної для болгарської моделі інспекції мережі шкіл в рамках «поліцентричної інспекції». Під час моніторингу було досягнуто успішної співпраці між школами та інспекцією, об'єднаних спільним бажанням та місією покращити якість освіти у Болгарії [10, р. 8].

Інспекторат здійснив моніторинг у 10 школах м. Софії. Адміністрація і педагоги приєдналися до мережі та стали частиною цієї інноваційної практики.

Проєкт був реалізований у 3 етапи: попередній (підготовка), реалізація та завершення.

Під час першого етапу (вересень 2014 – серпень 2015 рр.) були створені умови тестування інноваційної для Болгарії моделі інспекції шляхом регулярних зустрічей усіх партнерів, обміну передовою шкільною практикою, роздумів про подібні проблеми, з якими стикаються школи, співпраця для створення загальних ноу-хау, тренінгів для професійного розвитку та планування заходів на наступному етапі.

Під час другого етапу (вересень 2015 – серпень 2016 рр.) модель поліцентричної перевірки мережі шкіл Софії була апробована та впроваджена в 3 етапи: самооцінка, взаємооцінка шкіл мережі та перевірка інспекторами [7, с. 107].

Під час третього етапу проєкту (вересень 2016 – серпень 2017 рр.) школи продовжували співпрацювати у мережі задля покращення якості освіти, яку вони надавали, обмінюючись передовою практикою та створюючи спільні ноу-хау. Результати самооцінки, експертної оцінки та поліцентричної інспекції були надані Міністерству освіти як успішна

практика ноу-хау та інноваційна практика, що сприяє співпраці всіх користувачів та зацікавлених сторін та сприяючи підвищення якості освіти в регіоні. У січні 2017 року 10 софійських шкіл створили «Мережу інновацій в освіті» [10, р. 8].

У червні 2016 р. був представлений звіт за результатами моніторингу поліцентричної інспекції мережі софійських шкіл [6].

В жовтні 2016 р. відбувся обмін практикою з партнерами проекту в Дубліні, Белфасті та Гаазі, де результати моніторингу болгарських шкіл були надані представникам ЮНЕСКО, Нідерландської інспекції та викладачам університетів з Англії, Нідерландів, Ірландії та Шотландії. В листопаді 2016 р. у столиці Албанії м. Тирані на семінарі SICI (Асоціації інспекторатів освіти в Європі) було оприлюднено доповідь «Поліцентричне інспектування в Болгарії» [7, с. 114].

В рамках представленого проекту в Болгарії була реалізована успішна співпраця об'єднана прагненням покращити якість болгарської освіти. Партнерство відбувалось на основі взаємоповаги, довіри та підтримки, що призвело до позитивних результатів.

Проаналізувавши болгарську інноваційну модель поліцентричної інспекції мережі шкіл, вважаємо за доцільне застосування такого досвіду в Україні, адже це моніторинг, який поєднує властивості контролю, оцінки та діагностики є ефективним засобом в управлінні освітою.

Подальші перспективи в цьому напрямку вбачаємо у дослідженні болгарської інноваційної моделі поліцентричної інспекції мережі шкіл та доцільності впровадження такого досвіду в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Авраменко О. Вимірювання в освіті : підручник. Кіровоград : Лисенко В. Ф. 2011. С. 285–309.
2. Беззуб І. Реформування середньої освіти: виклики та нововведення. *Громадська думка про правотворення*. 2020. № 4 (189). С. 3–14.
3. Бойко М. Моніторинг в системі управління якістю освіти в педагогічному університеті. *Perspektywy rozwoju organizacji w świetle paradygmatów zarządzania i finansów*. Studia Zarządzania i Finansów Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu. 2017. № 13. S. 91–100.
4. Єльнікова Г. Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. № 115. Т. 1. С. 35–43.
5. Зінченко В. Освітній моніторинг як складова ефективного управління якістю освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 34–35. С. 134–140.
6. Проект № 2014-1-UK01-KA200-001798. Polycentric inspections of networks of schools. Режим доступу: <http://ruo-sofia-grad.com/проект-№-2014-1-uk01-ka200-001798-polycentric-inspections-of-networks-of-schools/>
7. Симеонова Р. Іновативен модел за поліцентрично інспектиране на мрежа от училища в България. *Годишник на Софийския университет «Св. Климент Охридски»*. Факултет по педагогика. Книга Педагогика. 2017. Т. 110. С. 90–120.
8. European Union. Schools for the 21st Century. Commission Staff Working Paper. 11.07.01. SEC (2007) 1009. Brussels : Commission of the European Communities. 12 p.
9. European Union. European Cooperation in Quality Evaluation in School Education. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 12 February 2001 (2001/166/EC). European Parliament and Council. *Official Journal of the European Communities*. 2002. 1 March. Pp. 1.60/51–1.60/53.
10. Simeonova R. Polycentric inspection of network of schools: a case study from Bulgaria. Sofia. Режим доступу: <http://www.schoolinspections.eu/wp-content/uploads/2017/10/PINS-case-study-report-Bulgaria-final.pdf>